
***Цивільне право і цивільний процес; трудове право;
сімейне право; міжнародне приватне право***

УДК 347.9

DOI 10.33244/2617-4154.4(21).2025.84-88

І. О. Котович,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права та процесу,

Державний податковий університет

email: i.o.kotovich@dpu.edu.ua

ORCID ID 0000-0003-0325-7218

АВТОМАТИЗОВАНИЙ АРЕШТ КОШТІВ І СПИСАННЯ БОРГІВ: БАЛАНС ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті проведено комплексний аналіз законопроекту № 14005, який передбачає цифрову трансформацію виконавчого провадження в Україні. Досліджено механізми повної автоматизації процесів арешту коштів та зняття обмежень без участі людини.

Зосереджується увага на проблемах інтеграції Єдиного реєстру боржників з банківськими системами та додатком «Дія», а також на ризиках порушення прав людини внаслідок технічних помилок («false positive»).

Виконавче провадження в Україні перебуває на етапі докорінних змін, зумовлених потребою у виконанні зобов'язань перед Європейським Союзом у межах інструменту Ukraine Facility. Законопроект № 14005 пропонує перехід від «паперового» примусу до моделі E-enforcement, де ключову роль відіграє автоматизована взаємодія реєстрів. Це дає змогу пришвидшити виконання судових рішень, проте створює нові виклики для захисту права власності.

Особливу увагу приділено аналізу висновків профільних комітетів Верховної Ради України, які вказують на колізії між нормами про автоматичне зняття арешту та законодавством про банківську таємницю. Розглянуто загрози «сліпого» блокування активів та відсутність ефективного механізму швидкого оскарження дій автоматизованої системи.

Зроблено висновок, що цифровізація виконавчого провадження є неминучим етапом розвитку правової системи, однак вона повинна супроводжуватися впровадженням запобіжників від свавільного втручання алгоритмів у майнові права громадян. Запропоновано

напрями вдосконалення законопроекту для досягнення балансу між швидкістю стягнення боргів і гарантіями прав людини.

Ключові слова: виконавче провадження, цифровізація, законопроект № 14005, Ukraine Facility, автоматизований арешт, Єдиний реєстр боржників, захист прав людини.

Мета статті полягає в дослідженні новел законопроекту № 14005 щодо запровадження повної автоматизації виконавчих дій, аналізі ризиків для прав людини, що виникають у процесі цифрової трансформації виконавчого провадження, та розробці пропозицій щодо вдосконалення механізмів захисту боржника в умовах автоматизованого арешту коштів. Для досягнення цієї мети будуть вирішені такі завдання: аналіз змісту законопроекту та супровідних висновків комітетів ВРУ, оцінювання відповідності запропонованих змін вимогам Ukraine Facility, виявлення потенційних загроз «помилкового блокування» активів.

Постановка проблеми. Низький рівень виконання судових рішень залишається однією із системних проблем українського правосуддя. Традиційні методи примусового виконання, що залежать від ручних дій державного чи приватного виконавця, демонструють свою неефективність в умовах сучасного цифрового суспільства. Водночас спроби повної цифровізації процесу, запропоновані в законопроекті № 14005, викликають занепокоєння правозахисників і науковців через ризик надмірного втручання держави в приватне життя та право власності без належного судового контролю. Пошук балансу між ефективністю виконання («speed of enforcement») та дотриманням фундаментальних прав людини стає ключовим викликом для законодавця.

Виклад основного матеріалу. Конституційний Суд України в своїх рішеннях неодноразово вказував, що «...забезпечення державою виконання судового рішення як невід’ємної складової права кожного на судовий захист». Згідно зі статистикою Агенції з питань виконання рішень за 2024 рік ефективність виконання судових рішень залишається стало низькою. Свідченням неефективності системи виконання судових рішень в Україні є кількість скарг проти України до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка становила понад 50 % від загальної кількості виявлених порушень ЄСПЛ.

Першою спробою за останні роки поліпшити ситуацію у сфері виконавчого провадження був законопроект від 07.06.2023 № 9363, метою якого було забезпечення виконання судових рішень через осучаснення та цифровізації деяких етапів виконавчого провадження. Цей законопроект подавався як євроінтеграційний і навіть був схвалений у першому читанні в листопаді 2024 року.

Навколо цього законопроекту одразу заявили маніпуляції на кшталт: громадян будуть вносити в реєстр боржників без рішення суду, у боржників будуть забирати житло, майно заберуть автоматично без суду тощо. З цього приводу Міністерству юстиції України навіть довелося надавати роз’яснення, що всі ці міфи не відповідають дійсності. Незважаючи на попередні твердження, що запропоновані зміни потрібні для фінансової підтримки України від Європейського Союзу, цей законопроект у серпні 2025 року в другому читанні ухвалено не було. Як виявилось, сталося це не випадково.

04.09.2025 у Верховній Раді України реєструють законопроект № 14005 «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення виконавчого провадження через цифровізацію». І вже в листопаді 2025 року система примусового виконання рішень в Україні опинилася на порозі тектонічних змін. Відмова парламенту від попереднього проекту № 9363 та реєстрація нового законопроекту № 14005 свідчать про пошук законодавцем оптимальної моделі E-enforcement. Актуальність теми підсилюється зобов'язаннями України в межах Плану Ukraine Facility, де реформа виконавчого провадження визначена як один із індикаторів для отримання макрофінансової допомоги від ЄС.

Ключовою новелою досліджуваного законопроекту є зміна філософії обмежень: перехід від індивідуальних постанов виконавця до автоматичних заборон на основі запису в реєстрі. Аналіз тексту проекту та висновку Комітету з питань цифровізації дає змогу виділити три вектори автоматичних обмежень, які діють як «цифровий шлагбаум»:

– Транспортні засоби: сервісні центри МВС України автоматично відмовлятимуть у перереєстрації авто за наявності власника в Єдиному реєстрі боржників (ЄРБ).

– Нерухомість: нотаріуси та реєстратори блокують відчуження майна на рівні програмного забезпечення реєстрів.

– Цінні папери: депозитарні установи зобов'язані перевіряти наявність клієнта в ЄРБ під час відкриття рахунків.

Найбільш революційною є пропозиція повної автоматизації завершальної стадії провадження – так званої «Last Mile». Законопроект передбачає, що в разі надходження коштів на рахунок органу ДВС Автоматизована система виконавчого провадження (АСВП) самостійно, без участі людини: формує повідомлення про погашення боргу, вилучає особу з ЄРБ і знімає арешт з коштів. Це відповідає запиту суспільства на усунення корупційних ризиків і бюрократичних затримок.

Однак аналіз висновків Головного науково-експертного управління (далі – ГНЕУ) та Комітету з питань правової політики дає змогу виокремити суттєві ризики такої автоматизації.

По-перше, існує колізія автоматизації та банківської таємниці. ГНЕУ слушно зауважує техніко-юридичну невідповідність: нова стаття 39-1 Закону України «Про виконавче провадження» дає нагоду системі знімати арешт автоматично, тоді як стаття 59 Закону України «Про банки і банківську діяльність» усе ще вимагає постанови виконавця [2, с. 5]. Це створює ризик ситуації, коли в додатку «Дія» борг буде відображатися як погашений, а банківський рахунок залишатиметься заблокованим.

По-друге, виникає проблема «False Positive» (хибних спрацювань). За повної автоматизації відсутній механізм «ручного запобіжника» для складних життєвих ситуацій. Помилкове дублювання запису в реєстрі або збіг персональних даних може призвести до повного паралічу фінансового життя особи. Як зазначається у висновку Комітету з цифровізації, механізм взаємодії реєстрів має базуватися на системі «Трембіта» для мінімізації помилок, проте на практиці технічні збої залишаються вірогідними.

По-третє, автоматична заборона на вчинення реєстраційних дій може порушувати права третіх осіб (наприклад, співвласників майна) або блокувати операції, не пов'язані з відчуженням майна (оформлення спадщини, зміна цільового призначення землі тощо).

Висновки. Законопроект № 14005 є критично важливим кроком для виконання зобов'язань України в межах Ukraine Facility. Його ухвалення дасть змогу перейти до сучасної моделі виконання рішень. Однак для забезпечення балансу між ефективністю та правами людини потрібно усунути законодавчі колізії між нормами про автоматичне зняття арешту та банківським законодавством, а також запровадити механізм «червоної кнопки» – спрощеної процедури цифрового оскарження помилкових блокувань через портал «Дія» з терміном розгляду до 24 годин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань цифрової трансформації до проекту Закону реєстр. від 04.11.2025 № 14005.
2. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення виконавчого провадження через цифровізацію» (реєстр. № 14005).
3. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики щодо проекту Закону реєстр. від 17.09.2025 № 14005.
4. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 08.12.2025).
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення виконавчого провадження через цифровізацію від 04.09.2025 № 14005. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=76543 (дата звернення: 08.12.2025).
6. Статистика 2024 / Агенція з питань виконання рішень. URL : <https://www.ae.org.ua/stat2024/> (дата звернення: 14.09.2025).

REFERENCES

1. Vysnovok Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan tsyfrovoy transformatsii do proiektu Zakonu reiestr. vid 04.11.2025 № 14005.
2. Vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy na proiekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo sproshchennia vykonavchoho provadzhennia cherez tsyfrovizatsiiu» (reiestr. № 14005).
3. Vysnovok Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan pravovoi polityky shchodo proiektu Zakonu reiestr. vid 17.09.2025 № 14005.
4. Pro vykonavche provadzhennia : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (data zvernennia: 08.12.2025).
5. Proiekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo sproshchennia vykonavchoho provadzhennia cherez tsyfrovizatsiiu vid 04.09.2025 № 14005. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=76543 (data zvernennia: 08.12.2025).
6. Statystyka 2024 / Ahentsiya z pytan vykonannia rishen. URL : <https://www.ae.org.ua/stat2024/> (data zvernennia: 14.09.2025).

Котович І. О. Автоматизований арешт коштів і списання боргів: баланс ефективності та захисту прав людини

I. O. Kotovich. AUTOMATED SEIZURE OF FUNDS AND DEBT WRITEOFF: BALANCE OF EFFICIENCY AND HUMAN RIGHTS PROTECTION

The article provides a comprehensive analysis of Draft Law No. 14005, which envisages the digital transformation of enforcement proceedings in Ukraine. The mechanisms of full automation of the processes of seizure of funds and removal of restrictions without human participation are investigated.

The author focuses on the problems of integrating the Unified Register of Debtors with banking systems and the "Diia" application, as well as on the risks of human rights violations due to technical errors ("false positive").

Enforcement proceedings in Ukraine are undergoing fundamental changes due to the need to fulfill obligations to the European Union within the Ukraine Facility instrument. Draft Law No. 14005 proposes a transition from "paper" enforcement to the E-enforcement model, where automated interaction of registers plays a key role. This allows speeding up the execution of court decisions but creates new challenges for the protection of property rights.

Particular attention is paid to the analysis of the conclusions of the relevant committees of the Verkhovna Rada of Ukraine, which point to conflicts between the rules on automatic removal of seizure and legislation on banking secrecy. The threats of "blind" blocking of assets and the lack of an effective mechanism for quickly appealing the actions of the automated system are considered.

It is concluded that the digitalization of enforcement proceedings is an inevitable stage in the development of the legal system, but it must be accompanied by the introduction of safeguards against arbitrary interference of algorithms in the property rights of citizens. Ways to improve the draft law to achieve a balance between the speed of debt collection and guarantees of human rights are proposed.

Keywords: *Enforcement proceedings, Digitalization, Draft law No. 14005, Ukraine Facility, Automated seizure, Unified Register of Debtors, Human rights protection.*

Стаття надійшла до редколегії 21 листопада 2025 року